

BUREAUONDERZOEK
NAAR DE ARCHEOLOGISCHE WAARDE
VAN DE LOCATIE

BURGERHARTSTRAAT
TE
BEVERWIJK

GEMEENTE BEVERWIJK

**BUREAUONDERZOEK
NAAR DE ARCHEOLOGISCHE WAARDE
VAN DE LOCATIE**

**BURGERHARTSTRAAT
TE
BEVERWIJK**

GEMEENTE BEVERWIJK

Opdrachtgever: Gemeente Beverwijk
Datum: 1 augustus 2005
Opgesteld door: drs. G.P. Alders en mw. drs. S.Husken

INHOUDSOPGAVE

1.	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	7
2.	ONDERZOEKSKADER, DOEL EN OPSTELLER VAN HET ONDERZOEK	9
3.	HUDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK BINNEN HET PLANGEBIED	11
4.	HISTORISCH GEBRUIK BINNEN HET PLANGEBIED	12
5.	DE BELANGRIJKSTE BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET ONDERZOEKSGBIED	12
6.	VERWACHTE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET PLANGEBIED	12
7.	ADVIES	12
	LITERATUUR- EN DOCUMENTATIELIJST	12
	AFBEELDINGEN	12
	Afbeelding 1	12
	Afbeelding 2	12
	Afbeelding 3a	12
	Afbeelding 3b	12
	Afbeelding 4	12
	Afbeelding 5	12
	Afbeelding 6	12

1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ARCHIS onderzoekmeldingsnr.: 13210
Datum: 1 augustus 2005
Opdrachtgever: Gemeente Beverwijk
President Kennedyplein 1
Postbus 450
1940 AL Beverwijk
Contactpersoon: de heer J.G. Hille
tel. 0251-256269
fax 0251-256256
Uitvoerder onderzoek: Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland
Bevoegd gezag (BG): Gemeente Beverwijk
Locatie: gemeente: Beverwijk
plaats: Beverwijk
toponiem: Burgerhartstraat
Kaartblad Topografische Kaart van Nederland: 19C
Centrumcoördinaten plangebied: 105.45/500.22
Kaart onderzoeksgebied: (toegevoegd als bijlage)
Autorisatie archeologisch
advies: drs. G.P. Alders

2. ONDERZOEKSKADER, DOEL EN OPSTELLER VAN HET ONDERZOEK

De gemeente Beverwijk heeft aan de Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland opdracht verstrekt tot het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek aangaande het bestemmingsplangebied Wijkertoren-Overbos, locatie Burgerhartstraat. Ter plaatse zal herstructurering plaatsvinden.

Opdrachtgever voor de nieuwbouw is Stichting Pré Wonen, gevestigd te Haarlem. De gemeente Beverwijk treedt op als bevoegd gezag bij dit project.

Het doel van het bureauonderzoek is, om tijdens de geplande werkzaamheden in voldoende mate rekening te kunnen houden met de archeologische aspecten op deze locatie.

Als onderzoeksgebied is gekozen voor het westelijk deel van het bestemmingsplangebied Wijkertoren-Overbos (afb. 2). Binnen dit gebied bevindt de ontwikkelingslocatie zich aan weerszijden van de Burgerhartstraat tussen de Heemskerkerweg en de Burgemeester Scholtenstraat.

Het onderzoek is uitgevoerd door S. Husken en G.P. Alders, verbonden aan de Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland.

3. HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK BINNEN HET PLANGEBIED

Het ontwikkelingslocatie Burgerhartstraat is niet gelegen ter plaatse van een wettelijk beschermd archeologisch monument. Het gebied is wel aangeduid op de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland als deel van historische kern van Beverwijk (zie hoofdstuk 5). Voor dit gebied wordt in de Beleidsnota Archeologie Gemeente Beverwijk (concept) een bijzonder archeologieregime gedefinieerd omdat hier in principe vrijwel overal belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn, behalve daar waar de bodem in de 20e eeuw is verstoord (zie hoofdstuk 7).

Het plangebied behoort tot het stedelijk gebied van Beverwijk. De woningen in de Burgerhartstraat zijn gebouwd tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Deze woningen voldoen niet meer aan de eisen van deze tijd en zullen worden gesloopt en vervangen door maximaal 30 eengezinswoningen en een winkel (zie afb. 3a en 3b). Er zullen bebouwingswanden worden gecreëerd langs de Burgemeester Scholtenweg en de Heemskerkerweg. Tevens is ruimte gereserveerd voor groen. Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 3750 m².

De bestaande woningen, die waarschijnlijk op staal gefundeerd zijn, zullen worden gesloopt en de aanwezige funderingen zullen tot ca. 1 meter onder maaiveld worden verwijderd. Het is niet duidelijk in hoeverre de bodem is verstoord bij de aanleg van de bestaande bebouwing. De nieuw te bouwen huizen zullen op palen worden gefundeerd. Over de palen heen komen funderingsbalken te liggen waarvan de onderkant zich op circa 50 cm onder maaiveld zal bevinden. Onder één van de nieuw te bouwen panden is een kelder gepland, waarvan de vloer op 220 cm onder maaiveld komt te liggen. De fundering steekt nog circa 1 meter dieper. De kelder beslaat de gehele oppervlakte van het nieuwe pand, circa 180 m². Op de locatie waar dit pand staat gepland is in de huidige situatie een groenstrook gelegen. Men mag verwachten dat de bodem hier tot nu toe niet of nauwelijks is verstoord.

Er kan dus worden geconcludeerd dat vanwege realisering van het project grondroerende ingrepen zullen plaatsvinden, waarbij de nodige graafwerkzaamheden zullen leiden tot verstoring van de bodem. De directe bodemverstoring zal in het grootste deel van het plangebied reiken tot ca. 1 meter onder maaiveld, de paalfundering zal tot op grotere diepte enige verstoring veroorzaken. In het zuidwesten van de ontwikkelingslocatie zal de verstoring door de aanleg van de kelder tot minimaal circa 3 meter onder maaiveld reiken.

4. HISTORISCH GEBRUIK BINNEN HET PLANGEBIED

Beverwijk heeft zich ontwikkeld op een evenwijdig aan de kust gelegen strandwal, tussen Haarlem en Alkmaar. Vermoedelijk tijdens stormvloed in de 12e eeuw breidde het IJ zich in westelijke richting tot de strandwal uit. Waar dit open water, het Wijkermeer genoemd, de doorgaande strandwal raakte op de plek waar een hoofdweg (Herenweg, Koningsweg) Beverwijk passeerde, ontstond ten behoeve van de overslag van goederen een kleine havenplaats. De middeleeuwse structuur daarvan valt nog steeds te herkennen. Op 19 juni 1276 gaf graaf Floris V toestemming tot het houden van een weekmarkt en op 11 november 1298 ontving deze plaats van graaf Jan I een stadskeur.

De bebouwing van Beverwijk concentreerde zich rond de Breestraat en de kerk bij de Wijkertoren. Het plangebied ligt ongeveer 150 meter ten noorden van het kerkterrein, een gebied dat lange tijd slechts weinig bebouwing kende en dat deels voor agrarische doeleinden gebruikt is. In deze omgeving liggen standwallen en strandvlaktes dicht onder de oppervlakte. De strandwallen en de zogenaamde oude duinen die ontstonden door zandverstuivingen werden al in de prehistorie gebruikt voor bewoning en akkerbouw. Vanaf de 17e eeuw kwam de tuinbouw in dit gebied op. Op de zandige grond van de binnenduinrand werden groenten, peulvruchten en fruit verbouwd. Langs de wegen door het gebied stond hier en daar wat bebouwing. Gedurende de twintigste eeuw breidde de bebouwing van Beverwijk zich steeds meer uit naar het noorden, waarbij in het plangebied na 1920 een woonwijk verrees. Met de uitbreiding van de bebouwing in de 20e eeuw veranderde eveneens de infrastructuur in en om het plangebied.

De veranderingen in infrastructuur en bebouwingen kunnen aanschouwelijk gemaakt worden door middel van kaartmateriaal. De oudste tot op zekere hoogte betrouwbare kaart waarop het plangebied voorkomt, is die van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560. Hierop is te zien dat er op enige afstand ten noorden van de stad een galgenveld is gelegen. Op de huidige plattegrond is deze plek te lokaliseren in de noordelijke punt van het onderzoeksgebied vlak bij de kruising van de Grote Houtweg, Galgenweg, Oostertuinen en Raamveld.¹ Deze locatie valt niet binnen de bregrenzing van het plangebied. Langs de weg naar het grafveld heeft Van Deventer een gebouw aangeduid, het is niet zeker maar wel mogelijk dat dit gebouw binnen de grenzen van het huidige plangebied valt.

De kaart van Daniël van Breen (ca. 1649), waarop eveneens het galgenveld aangeduid wordt, geeft meer inzicht in de toenmalige bebouwing en infrastructuur van het plangebied. Direct tegenover de kerk ligt een dicht bebouwd straatje (de huidige Torenstraat). Vanaf dit straatje lopen twee wegen richting het noorden waarlangs nog wat spaarzame bebouwing voorkomt, zo ook in het huidige plangebied. De ruimte tussen huizen en straten in grotendeels in gebruik als bouwland. Hetzelfde beeld komt naar voren uit het Kadastrale Minuutplan van 1817 (afb. 4). Het wegenpatroon in het plangebied is ten opzichte van het midden van de zeventiende eeuw onveranderd maar er is wat meer bebouwing langs de wegen ten noorden van de kerk aanwezig.

¹ Beenakker, 1991, p. 52

Deze situatie blijft tot het begin van de 20e eeuw bestaan zoals blijkt uit de Chromotopografische Kaart van 1894-1923, waarop grotendeels hetzelfde infrastructurele en bebouwingspatroon herkenbaar is. Wel heeft de doorgaande weg naar Castricum en Alkmaar, die oorspronkelijk langs de kerk naar het noorden liep, op deze kaart zijn huidige loop langs de Alkmaarseweg gekregen.

Met de aanleg van de nieuwbouw in het begin van de 20e eeuw wordt de bebouwing in het gebied ten noorden van de kerk geïntensiveerd. Tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog werden de woningen tussen de Alkmaarseweg, de Burgemeester Scholtenstraat en de Heemskerkerweg gebouwd, waarbij tevens een deel van de infrastructuur van het gebied werd gewijzigd. Pas in de jaren tachtig van de 20e eeuw werd opnieuw in het onderzoeksgebied gebouwd, namelijk op het Kerkbollenveld en rond de Wijkertoren.

5. DE BELANGRIJKSTE BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET ONDERZOEKSGBIED

De ontwikkelingslocatie Burgerhartstraat maakt onderdeel uit van de historische kern van Beverwijk, aangeduid op de Cultuurhistorische Waardenkaart als terrein van hoge archeologische waarde (KEN316A, monumentnummer 13949 op de Archeologische Monumentenkaart).² Binnen het onderzoeksgebied is een tweede terrein van hoge archeologische waarde gelegen, namelijk het Wijkertorenkerkerrein (KEN324A, monumentnummer 1886 op de AMK).

De Alkmaarseweg die de grens van het onderzoeksgebied vormt is een historisch-geografisch element van waarde (KEN076G). Deze noord-zuid doorgaande route door Kennemerland loopt over de oude strandwallen en verbindt Beverwijk met de andere dorpen in het Noord-Hollands kustgebied.³

Onder de huidige vijftiende eeuwse kerk bevinden zich de resten van de vroegste kerk in dit gebied maar er zijn ook sporen aangetroffen van ouder gebruik van het terrein (ARCHIS nr. 18535, 18536, 18537). In het gebied rondom de Wijkertoren heeft de eerste woonkern van Agathenkerk gelegen. Deze nederzetting gaat terug tot de achtste of negende eeuw en vormde later, samen met de handelsnederzetting Wijk, de stad Beverwijk. De AWN heeft aardewerk uit de Vroege Middeleeuwen (10e eeuw) aangetroffen maar ook uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd. Binnen het onderzoeksgebied zijn naast de waarnemingen in en rond de kerk diverse archeologische vondsten gedaan en opgravingen verricht, hoewel niet in het plangebied. Een onderzoek van de AWN op een perceel dat na afbraak van de bebouwing was vrijgekomen, leverde vondsten op van laatmiddeleeuws aardewerk (ARCHIS 15126). Onderzoek in een rioolsleuf leverde op een diepte van 1.85 meter onder maaiveld een akkerlaag op met spit- of ploegsporen. Deze laag en een aantal aardewerkvondsten dateren uit de IJzertijd (ARCHIS 17802). In de Kerkstraat is aardewerk uit de Late IJzertijd aangetroffen (ARCHIS 55357) terwijl in het gebied tevens vondsten bekend zijn uit de Romeinse tijd (ARCHIS 18531) en uit de vroege middeleeuwen (ARCHIS 15125). Uit het gebied rond de kerk zijn een aantal metaalvondsten bekend (ARCHIS 15099): een heiligenfibula uit de vroege middeleeuwen en gordelbeslag, gespen, ringen en dergelijke uit de Nieuwe Tijd.

² De planlocatie valt eveneens binnen de in de Beleidsnota Archeologie Gemeente Beverwijk (concept) voorgestelde nieuwe begrenzing van de historische kern.

³ Deze weg verkeert niet meer in oorspronkelijke staat en de huidige loop wijkt af van het tracé zoals het tot 1819 was, namelijk via de Koningstraat-Kerkstraat-Hofdijkstraat-Heemskerkerweg-Grote Houtweg.

6. VERWACHTE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET PLANGEBIED

Op basis van de diverse archeologische onderzoeken en waarnemingen die reeds in het bestemmingsplangebied zijn gedaan, kunnen de volgende verwachtingen worden uitgesproken ten aanzien van de archeologie in het plangebied.

Vondsten in de omgeving van de ontwikkelingslocatie hebben aangetoond dat er ter plekke van de nieuwbouw sporen uit de IJzertijd tot de Nieuwe Tijd zijn te verwachten. Kort samengevat bestaat er een grote kans op het aantreffen van de volgende waarden binnen het plangebied (zie afb. 6):

- akkerlagen en voorwerpen uit de IJzertijd,
- voormalig tracé van de Grote Houtweg,
- vondsten en sporen van huizen en/of bijgebouwen (steenbouw eventueel houtbouw) langs wegtracé, vanaf de Late Middeleeuwen,
- vondsten en sporen van het dagelijks leven van de bevolking en bewoningsresten (houtbouw) vanaf de Vroege Middeleeuwen, zoals houten en metalen voorwerpen en keramiek,
- oude perceelindelingen,
- organische vondsten, zoals bot, zaden etc.

7. ADVIES

Duidelijk is dat de te verrichten werkzaamheden binnen het plangebied, met een omvang van circa 3750 m², zullen leiden tot verstoring van de bodem voor zover het de daarin nog aanwezige archeologische waarden betreft. Er is een grote kans op het aantreffen van archeologische sporen binnen het plangebied, gezien de ligging van het plangebied in de historische kern van Beverwijk en in het strandwalgebied. In hoeverre deze sporen zijn verstoord is onduidelijk.

Voor de stadskern van Beverwijk geldt een bijzonder archeologieregime in verband met de aanwezigheid van veel belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen op een relatief klein oppervlak. Onderdeel van dit regime is de bepaling dat sloop van bestaande bebouwing eerst slechts tot het maaiveld mag worden uitgevoerd. Tevens dient bij sloop van bebouwing vóór 1945 rekening gehouden te worden met eventueel aanwezige bouwhistorische waarden.

Wat betreft de archeologiecriteriën geldt dat bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van meer dan 50 m², die dieper reiken dan 35 cm beneden het maaiveld, rekening gehouden moet worden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

De bodem ter plaatse van de onbebouwde groenstrook langs de westelijke rand van de ontwikkelingslocatie is door het gebrek aan bebouwing tot nu toe vermoedelijk nauwelijks verstoord. Dit deel van het terrein zal in de toekomstige situatie ernstig verstoord worden door de geplande onderkeldering. Om het archeologisch verwachtingsmodel te toetsen en vast te stellen welke archeologische waarden in de bodem aanwezig zijn dient een inventariserend booronderzoek uitgevoerd te worden. Ter plaatse van de onderkeldering zal het onderzoek tot tenminste 3.50 meter onder maaiveld moeten reiken en zal de boordichtheid wat groter moeten zijn dan in de rest van het plangebied. In het overige deel van de groenstrook kan worden volstaan met boringen tot circa 1.50 meter onder maaiveld.

Door de bestaande bebouwing is het in de rest van het plangebied lastiger om door middel van inventariserend booronderzoek een beeld te krijgen van de aard en de kwaliteit van de waarschijnlijk aanwezige archeologische resten. Toch is het noodzakelijk een dergelijk onderzoek uit te voeren omdat bij de sloop van de woningen verstoringen zullen optreden die reiken tot circa 1 meter onder maaiveld ten gevolge van de uitbraak van de funderingen. De verstoring door de toekomstige bouw zal minder diep reiken, namelijk tot circa 50 centimeter onder maaiveld. De palen van de nieuwe funderingen zullen een relatief geringe verstoring van de bodem veroorzaken. Daarom kan er worden volstaan met boringen tot circa 1.50 meter onder maaiveld. De mogelijkheid tot het uitvoeren van boringen moet worden gezocht in het zetten van boringen in tuinen of door het lichten van enkele stoeptegels. Het doel van de boringen is het vaststellen of en welke archeologische indicatoren in de bodem aanwezig zijn evenals het vaststellen van eventueel aanwezige verstoringen en de diepte daarvan. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen eventuele vervolgstappen worden bepaald.

Gezien de huidige regelgeving dienen de kosten voor archeologisch onderzoek binnen de projectbegroting te worden gevonden. Ten behoeve van het inventariserend veldonderzoek dient een Programma van Eisen te worden opgesteld door een seniorarcheoloog (die bij voorkeur naderhand ook de resultaten van het onderzoek beoordeelt).

Het Programma van Eisen dient te worden goedgekeurd door de gemeente Beverwijk als bevoegd gezag. Op basis van het Programma van Eisen kunnen enkele archeologische bureaus worden uitgenodigd om een offerte uit te brengen voor het booronderzoek.

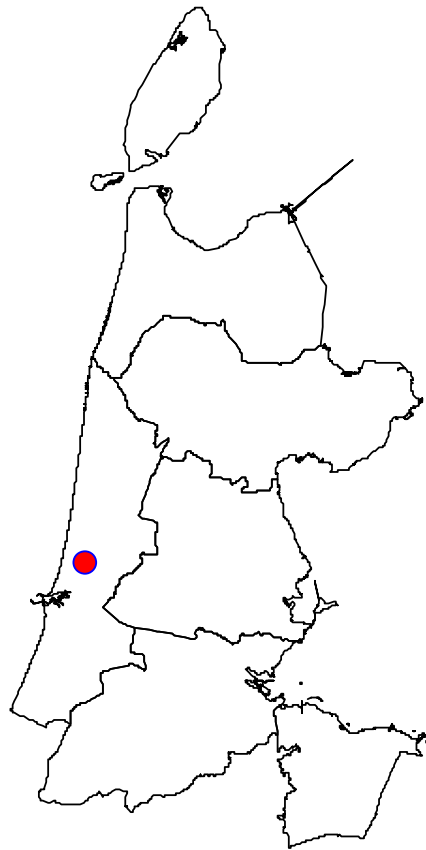
LITERATUUR- EN DOCUMENTATIELIJST

- Alders, G.P. e.a., Het ontstaan van Beverwijk als stedelijke nederzetting, 1998
- ARCHIS
- Beleidsnota Archeologie Gemeente Beverwijk (concept)
- Bestemmingsplan Wijkertoren-Overbos, Gemeente Beverwijk, 2005
- Diggelen, S.P. van, Kadastrale minuutplan van Beverwijk, sectie C, 1817.
- Historische Topografische Kaarten Noord-Holland, Bladen van de Chromo-topografische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden schaal 1:25.000, 1894-1923, kaartblad 310, Landsmeer 2003
- Van Venetien en Verwer, De Stede Beverwyck, affghetekent door Daniel van Breen 1648-1649. Beverwijk 1974.
- Woltering, P.J., Archeologische Kroniek van Noord-Holland over 1981, 1982, p.p. 219, 220
- www.dewoonomgeving.nl
- www.noord-holland.nl/chw

AFBEELDINGEN

Afbeelding 1

Ligging van het plangebied in Noord-Holland.

Afbeelding 2

Ligging van het plangebied in Beverwijk. Het plangebied is in rood aangegeven, het onderzoeksgebied is in blauw aangegeven.

(ondergrond: Straatnamenkaart Bestemmingsplan Wijkertoren-Overbos)

Afbeelding 3a

Bestaande situatie.

(Plankaart Pre Wonen)

Afbeelding 3b

*Toekomstige situatie. Onderkeldering aangegeven in rood.
(Plankaart Pre Wonen)*

Afbeelding 4

Plangebied op de oudste kadastrale minuut, 1817.

Kadastrale Gemeente Beverwijk, Sectie A

(ondergrond: www.dewoonomgeving.nl)

Afbeelding 5

Ligging van het plangebied met de in ARCHIS en op de CHW opgenomen archeologisch waardevolle terreinen en vondstmeldingen. De vermelde nummers worden in de tekst besproken.

A: historische kern van Beverwijk (niet gecorrigeerde begrenzing)

B: Wijkertorenkerkerrein

1: ARCHIS 18535, 18536 en 18537

2: ARCHIS 15125

3: ARCHIS 55357

4: ARCHIS 15126

5: ARCHIS 15099

6: ARCHIS 17802

7: ARCHIS 18531

(ondergrond: ARCHIS)

Afbeelding 6

Archeologisch verwachtingsmodel.
(ondergrond: ARCHIS)

